

Úrilányok és úriasszonyok Erdélyben – a 17. század elején

Ugron Zsolna: *Erdélyi menyegző*

PETRŐCZI ÉVA

Nem kell jósnőnek (vagy boszorkánynak) lenni ahhoz, hogy megjósoljuk: az *Úrilányok Erdélyben* (2010) című regényével méltán nagy sikerrel debütáló Ugron Zsolna három évvel később, 2013 adventjén-karácsonyán sem raktárak-nyűge egéredelt termelt – hanem kapós szellemi ínycsalatot. Megalkotta ugyanis, történelmi tényeket és fikciót remek arányérzékkel vegyítve, *Erdélyi menyegző* című históriáját, a viharos életű Báthory Annáról, a szépséges és csélcsap Gábor fejedelem, a tündérr királyfi, az erdélyi hölgyek és szolgálólányok agyonszeretgetett princepse nem kevésbé szép testvérhúgáról. Pontosabban: ez a Kolozsvárott született, kiskamasz kora óta Budapesten élő, manapság pedig Magyarország és Erdély, közelebbről Zabola között ingázó, végzettsége szerint jogász, majd főhivatású tévés, újabban pedig a gasztroturizmusban is jeleskedő úrhölgy meg merte tenni azt, amit nagyhírű elődei, Móricz Zsigmond és Makkai Sándor nem. Könyve elején fakóhajjú, pattanásos bőrű, zörgő csontú kamaszlány képében vezeti elénk később „világszép Báthory Anna”-ként emlegetett, híres-hírhedt főhősét. Akit – a regény asszonytörténelmi nézőpontjának szellemében – egy tehetséges kínai vajjakos nő, Lin praktikai szépítenek meg, ő varázsolja kóchaját sok-sok gyógynövényvel aranyvörös koronává, csúnyácska, foltos ábrázatát patyolat szépségű orcává. Ugron Zsolna műve egyébként sokkal érzékibb, mint a korábbi, férfias szó-tajtékokat vető Báthory Anna-regények. Érzékiségen itt természetesen nem csupán a Báthory családdal kapcsolatos sorokban (Erzsébetet, a csejtei várúrnőt is beleértve!) jócskán izzó szexualitásra, de a kora újkori Erdély kifinomult öltözékeire,

ékszereire, étkeire és növényekből főzött illatszereire is gondolnunk kell! Ám ugyanakkor, bármilyen illúzióromboló, mégsem elhanyagolható mikrotörténelmi elemként, a korszak orrfacsaró anti-higiéniájára is. Egy olyan, mocsokban és bűzben tobzódó időszakra, amikor egy rézkád, egy szerény fürdőkamra a paráznaság netovábbjának, a boszorkányság előszobájának számított. A regény egyik mesteri csúcspontjában Anna fürdőháza félhomályában, lenge leplekben pancsolva bolondítja magába későbbi második férjét, Jósika Zsigmondot, egyetlen fia, Gábor apját: „A test vonala kirajzolódott, de több maradt takarva, mint felfedve. Ekkor lépett be Lin, aki egy fedeles ezüstkancsóval a kezében átsétált a szobán, a kancsóból a sarokban álló nő fejére illatos olajat öntött... Jósika eközben csak az udvarmesternőt látta, aki úgy dolgozott, háttal neki, hogy mögüle a csupasz testnek mindig csak egy-egy darabja villant ki egy pillanatra. Ha arrébb lépett volna Jósika Zsigmond, láthatott volna többet is, mást is, de kezdte élvezni a neki rendezett színjátékot, és nyugodtan szemlélődött – lát ő majd később többet is.” A köszvényes, mindig-álmos, megrögzött konyhavizitáló és a házasság elhálásra már alig képes Bánffy Dénes után Annának a Jósikával kötött frigy megváltás lehetne – de nem az. Móricz *Tündérbert*-jében Bethlen Gábor, Makkai Sándor *Ördögszekér* című regényében saját bátyja, Báthory Gábor volt Anna sóvárgó szerelmének tárgya. Most, sorsának 21. századi, s ráadásul egy „erdéli asszony kezé”-től (szabadon Balassi után!) és elméjétől származó ábrázolásában egy harmadik férfiú lép a szerelmi színtérre: Esterházy Miklós, a későbbi nádor, egy itt még se- neve, tekintélye fiatalember. Az történelmi tény, hogy Báthory Anna egyetlen fia a későbbi Esterházy-udvarban nevelkedett. Életének utolsó szakaszában, a kegyelemkenyéren töltött lengyelországi menekülés után pedig ugyancsak ő, a császár után a legfőbb méltóság és második felesége, Nyáry Krisztina adott menedéket a boszorkányperek sorával sújtott és minden vagyonából kiforgatott, bátyja halála után valóban ördögszekéreként, útszéli gyomként sodródó Annának. Hogy azután ennek a titokzatos „love story”-nak van-e valami történelmi alapja, azt még az az olvasó sem tudhatja biztosan, aki történetesen a tizenhetedik század kutatója. A „civil”, a „laikus” olvasók, az átlagos női olvasók pedig még kevésbé. De voltaképpen ez nem is lényeges: az Esterházy-közjáték – igazi írói bravúrként – nem is igazán szerelmi történet, hanem kiváló lélektani érzékkel kiválasztott *katalizátor*, amely nyilvánvalóvá teszi: a pompa, a méltóság, a felületes sikerek-hódítások ellenére minden korok úgyszólván minden asszonyembere hordoz néhány gyógyíthatatlan sebet. Ugyanígy nem egy korszakhoz kötődő tanúság az is, hogy a tényleges, a pincebörtönnel és kínzásokkal járó, vagy a „csak” vádakat, mocskolódást termő boszorkányüldözés minden asszonnak kijár, ha szellemi képességeit nem képes a látszat-butaság jótékony leplébe burkolni. Különösen, ha – mint Anna esetében – ez az elmeél, ez a féktelen

életvágó nem egy közrendű, nem egy szegény, hanem egy gyönyörű és gazdag nőé. Akkor valóban rázúdulnak a gonosz erők, ráfogják azt is, amit (például a gyermekgyilkosságot!) nem követett el, s villámgyorsan megfosztják földi javaitól, ha már életét nem tudták első nekifutásra megkaparintani.

Ugron Zsolna könyve életregény ugyan, de egyszermind sokkal több is annál: egy jellegzetesen huszonegyedik századi és vállaltan női hangsúlyokkal megfogalmazott „Metamorphosis Transylvaniae”, amelyből természetesen nem hiányozhatnak a „pápista” és az „eretnek” huzakodások, a reformáció és az ellenreformáció erőinek küzdelmei sem. Az *Úrilányok Erdélyben* ehhez az Ugron-könyvhöz viszonyítva minden gazdagságával és szövevényességével együtt is csak szerény *ugróiskola*, (Ugroniskola!) de teljes szívvel kívánjuk a Szerzőnek, hogy ennek ellenére minél többen (még valamelyest szakirodalom-forgatást is vállalva!) vessék bele magukat a kora újkori erdélyi történelem, a jeles és a köznapok színes forgatagába.

(Libri, Bp., 2013)

